

РОЗДІЛ II. ПРОБЛЕМИ ЗАГАЛЬНОЇ ПЕДАГОГІКИ

УДК 2-472

Наталія Дерстуганова

Класичний приватний університет

ORCID ID 0000-0002-1590-6425

DOI 10.24139/2312-5993/2018.08/033-042

ПЕДАГОГІЧНІ АСПЕКТИ КОНЦЕПТУАЛІЗАЦІЇ ПОНЯТТЯ «БОГОСЛОВ'Я»

У статті на основі розгорнутого теоретичного аналізу богословської, історичної та філософської літератури досліджено походження терміну «теологія», проаналізовано в історичному контексті трансформацію змісту понять «богослов'я» та «богослов», наведені й узагальнені різні підходи теологів та науковців інших областей знань щодо тлумачення сутності терміну, який досліджуємо; на підставі здійсненого аналізу сутності трактування дефініції «теологія» в різних понятійних системах охарактеризована суттєва відмінність богословської точки зору від точок зору інших учених. Підсумовуючи вищевикладене, автором наведене формулювання поняття терміну «богослов'я».

Ключові слова: Бог, богослов, богослов'я, Богоспівкування, Божественне Одкровення, учення, догмати, наука, теологія.

Постановка проблеми. Сучасна педагогіка, як і все наше суспільство, стало на шлях реформ і перетворень, прагнучи відповідати найвищим вимогам і викликам сучасного суспільства. Надійним підґрунтям для формування духовно-моральних цінностей у підростаючого покоління є православні культурні традиції, багатовіковий православний досвід виховання особистості. Православний напрям педагогічної думки, орієнтований на залучення сучасної педагогіки до накопиченого багатого досвіду християнського духовного життя, потребує теоретичного осмислення й наукового обґрунтування.

Аналіз актуальних досліджень. Дослідженню теоретичних засад духовно-морального становлення особистості присвятили свої праці І. Бех, С. Борхович, І. Зязюн, Є. Ільїн, В. Рибалка, Д. Чернілевський та інші.

Про необхідність релігійної освіти зазначено в роботах прот. Володимира Воробйова, Л. Гладких, С. Дивногорцевої, С. Зубанової, Є. Ісаєва, Г. Кислинської, Ю. Пивоварова, В. Слободчикова та інших.

Аналіз широкого кола джерел і наукових праць свідчить, що в сучасній педагогіці недостатньо дослідженим залишається трактування терміна «богослов'я».

Мета статті – проаналізувати енциклопедичну, богословську, історичну, філософську та педагогічну літературу щодо трактування поняття «богослов'я».

Методи дослідження. Для досягнення поставленої мети використані теоретичні методи дослідження: аналіз, систематизація, порівняння та зіставлення різних поглядів богословів і науковців щодо пояснення сутності терміну «теологія».

Виклад основного матеріалу. У літературі існують різні підходи до тлумачення сутності терміна «богослов'я». Проаналізуємо значення поняття «теологія» крізь призму богословських та історико-філософських витоків.

Слід зазначити, що у Священному Писанні терміни «богослов» та «богослов'я» не зустрічаються, хоча слово «богослов'я» має давньогрецьке походження (по-грецьки «theologia» складається з двох слів: «theos» – бог і «logos» – вчення) (*Словарь иностранных слов*, с. 491), що пояснюється язичницьким використанням цього терміна античними філософами.

Аристотель розглядав теологію як «першу філософію» – науку, що досліджує перші начала і причини (*Православная Энциклопедия*). Давньогрецький філософ теоретичне знання розподіляв на три види: теоретичне знання про існуюче самотійно, але рухливе – це фізика; про нерухоме, але існуюче несамостійно – це математика; про існуюче самотійно й нерухоме – це перша філософія, метафізика (фізика для Аристотеля – друга філософія). Існувати самотійно, тобто мати джерело буття в самому собі, а не в чомусь іншому, і бути нерухомим, тобто вічним, може тільки Бог, тому основним предметом першої філософії є Бог, отже перша філософія – теологія (Лега).

Окрім теології як раціонального міркування про вищі підстави буття або богів, існувала теологія як теургічна практика.

Античний філософ Прокл систематизував неоплатонічний угляд, а теологію трактував як учення про вищі роди суцього або про генеди суцього, тобто про ноуменальних богів або числа (*Православная Энциклопедия*).

Відповідно й термін «богослов» у різні історичні епохи означав різні поняття. В античності богословами називали поетів, що займалися описом богів і дослідженням їхньої природи (теогонією, міфологією), а також писали про походження світу. В останньому значенні поняття «богослов» близьке до слова «природознавець», яким іменувалися філософи іонічної і частково елейської школи («натурфілософи»). Такі значення поняття «богослов» зберігалися до епохи пізньої античності.

Також за часів античності богословами називали й тих, хто мав дар пророчого тлумачення, наприклад дельфійських жерців при храмі Аполлона. У цьому значенні слово «богослов» близьке до слів «віщун» та «провісник» (*Православная Энциклопедия*).

Таким чином, тривалий час термін «богослов'я» мав значення протилежне християнському віровченню, й саме тому християни уникали використання цього слова у I – на початку II сторіччя.

Нове значення поняття «богослов» було запропоновано в пізній іудейській традиції Філоном Олександрійським, який намагався викласти віру Ізраїлю мовою грецької філософії (*Православная Енциклопедия*).

У християнській церкві дуже рано з'явився богословський, науковий, філософськи-спекулятивний виклад віровчення.

Християнське богослов'я започаткували християнські апологети, і відтоді наукове прагнення в Церкві не згасало. Гностицизм був серйозним супротивником церкви, у якого можна й варто було повчитися, щоб не бути ним переможеним. Гностики свої положення проти Церкви обґрунтовували науково – аргументами історичними, екзегетичними, філософськими, тим самим спонукаючи захисників Церкви застосовувати наукові прийоми для захисту свого вчення. Таким чином, поява гностицизму сприяла розвиткові церковно-богословської науки (Поснов, 2007, с. 184).

Уперше в християнському значенні термін «богослов'я» став вживати апологет другої половини II сторіччя Афінагор Афінський.

Остаточно слово «богослов'я» закріпилося у християнському словнику пізніше, переважно завдяки представникам Олександрійської богословської школи – Клименту Олександрійському та Оригену.

Спочатку терміном «богослов'я» християнські автори визначали вчення про Святу Трійцю, а інші аспекти віровчення (про творення світу, про втілення Бога Слова, про Порятунку тощо) в древній Церкві належали до області Божественного домобудівництва, тобто діяльності Бога у творінні, Промислу й порятунку світу (Архимандрит Алипий (Кастальський-Бороздин), архимандрит Исаяя (Белов), 2010, с. 5).

На Заході в XII–XIII ст. із розвитком університетів і становленням схоластики богослов'я набуло рис наукової системи, а викладання теології в університетах стало сприйматися як ремесло.

Варто зазначити, що дослідження богословських термінів і понять супроводжується певним складнощами, що пов'язано з наявністю відносно невеликої кількості сучасної богословської літератури. За довгі сімдесят років радянського воєвничого атеїзму теологія фактично знаходилася під забороною, продовжувалося знищення церковної науки, культури, мистецтва, архітектури, зокрема й літератури.

Поступово в систему української освіти на різних рівнях почали повертатися традиційні духовно-моральні цінності православ'я, але суттєво відчувається нестача теологічної літератури. Саме тому в нашому дослідженні ми будемо поряд із сучасною довідково-енциклопедичною літературою використовувати джерела досить давнього походження.

У Словнику української мови Б. Грінченка зазначено, що «богословити – вести мову про Бога», а термін «богослов» тлумачиться лише як «вихованець останнього класу духовної семінарії» (Грінченко, 1996–1997, с. 150).

Більш детальне тлумачення термінів, які досліджуємо, наведено у Великому тлумачному словнику сучасної української мови: «теологія» – «те саме, що богослов'я» (*Великий тлумачний словник сучасної української мови*, 2005, с. 1441), а термін «богослів'я» охарактеризовано як: 1. Сукупність церковних учень про Бога й догмати релігії; теологія. 2. Назва старшого класу духовної семінарії. Відповідним чином тлумачиться й термін «богослов»: 1. Фахівець з богослов'я; теолог. 2. Учень старшого класу духовної семінарії» (*Великий тлумачний словник сучасної української мови*, 2005, с. 90).

Згідно з визначенням, яке наведено у Філософському енциклопедичному словнику за редакцією В. Шинкарука, «богослов'я, теологія – розроблена певною конфесією система обґрунтування й захисту свого розуміння надприродної сутності – Бога, істинності своєї догматики, канонів і богослужбової практики. Так, системи богослов'я різних християнських конфесій відрізняються, насамперед, комплексом дисциплін та їх цільовим призначенням». Далі в зазначеному словнику у трактуванні термінів «богослов'я, теологія» наведено таке пояснення: «Для теології ХХ ст. характерною є зміна акцентів і орієнтацій, перегляд деяких усталених догматів і принципів, розширення поля інтерпретаційної сфери» (*Філософський енциклопедичний словник*, 2002, с. 60).

Викладений у Філософському енциклопедичному словнику погляд на догмати, а саме на «зміну акцентів і орієнтацій, перегляд деяких усталених догматів і принципів» є несумісним із православним віровченням.

Догмати суттєво відрізняються від будь-яких наукових і філософських істин. Усі істини, окрім догматів, із розвитком людської цивілізації й надбання нових знань можуть певним чином змінюватися, трансформуватися або взагалі відкидатися. На відміну від них, догмати ґрунтуються на Божественному Одкровенні і є абсолютними й незмінними.

Важливим для нашого дослідження є тлумачення терміну «богослов'я», яке наведено в Повному православному богословському енциклопедичному словнику видавництва 1912 року: «слово «Богослов'я» запозичене християнськими письменниками від древніх греків, вживається нині в дуже широкому значенні. У древніх учителів церкви «Богослов'я» в етимологічному відношенні означало: слово про Бога, слово від Бога, а у інших – слово до Бога. Вживалося ж воно в різні часи не в однаково широкому значенні. ... Нині під ім'ям Богослов'я розуміється вся сукупність наук, що мають своїм предметом Бога, як Він відкрив Себе в християнській релігії, і божественне домобудівництво у величезному сенсі, інакше – увесь склад наук про християнську релігію. Зміст приватних богословських наук тепер позначається тими епітетами або прикметниками, які приєднуються до слова Богослов'я, або іншими спеціальними назвами. Такі: Догматичне Богослов'я, Моральне, Викривальне або Порівняльне, Пастирське, Основне» (*Полный православный богословский энциклопедический словарь*).

Таким чином, виходячи з вищезазначених енциклопедичних тлумачень, доходимо висновку, що термін «теологія» вживається в трьох значеннях: по-перше, під теологією розуміється Божественне Одкровення; по-друге, розуміють систематичний виклад і тлумачення вчення про Бога й догмати релігії; по-третє, розглядають теологію як науку.

Відомий православний богослов В. Лосський у своїй роботі «Нарис містичного богослов'я Східної Церкви», яка вперше була надрукована французькою мовою в 1944 році, а в 1958 році була перекладена англійською, наголошує на містичності богослов'я: «У відомому сенсі всяке богослов'я містичне, оскільки воно виявляє Божественну таємницю, дану Одкровенням. З іншого боку, часто містику протиставляють богослов'ю як область, недоступну пізнанню, як непроречену таємницю, сокровенну глибину, як те, що може бути швидше пережито, ніж пізнано, те, що швидше піддається особливому досвіду, що перевершує нашу здатність судження, ніж будь-якому сприйняттю наших почуттів або нашого розуму» (Лосский, 2009, с. 11–12).

Сучасний знаний англійський богослов митрополит Діоклійський Калліст (Уер) визначає чотири ознаки богослов'я:

1. Дар. Богослов'я – це дар від Бога, вільний і незаслужений дар, дар благодаті.

2. Тайна. Богослов'я є таємницею в релігійному сенсі, як говорить св. Фалассій, «воно перевершує наш розум», намагаючись висловити в людських словах те, що лежить далеко за межами всякого людського розуміння.

3. Очищення. Справжнє богослов'я неможливе без очищення від гріхів. Богослов'я є всеосяжний «спосіб життя». Не може бути ніякого істинного богослов'я без особистого устремління до святості; справжні богослови – це святі.

4. Безмовність. Богослов'я, як знання Бога, – не лише розмови про Бога, але слухання Його, – припускає тишу, зупинку, мовчання (Калліст).

У Православній енциклопедії підкреслено: «Богослов не стільки той, хто говорить про Бога, але передусім той, хто дотримується Божих заповідей, веде аскетичний спосіб життя, тісно пов'язаний із молитовною і літургійною практикою, хто досяг справжнього богоспілкування» (*Православная Энциклопедия*).

Таким чином, аналіз богословських джерел свідчить, що під терміном «богослов'я» розуміється практика особистого спілкування людини з Богом, тобто богоспілкування, якого людина може досягнути лише ставши на шлях покаяння й освячення через участь у церковних таїнствах.

Дещо інше пояснення поняття, що аналізуємо, дає професор кафедри історії древньої Церкви Київської академії М. Поснов, який вимушений був емігрувати і з 1919 року та до своєї смерті (1931 р.) був професором догматичного богослов'я і церковної історії в Софійській духовній академії:

«Богослов'я – наукове дослідження і роз'яснення даних християнської релігії – отримало початок ще в II ст., коли на службу новій релігії були покликані засоби грецької вченості. В області самого богослов'я спеціалізація виразилася в розділенні на відділи богословських наук і потреби методичної розробки їх відповідно до особливих завдань» (Поснов, 2007, с. 18).

На думку богослова прот. Миколи Малиновського, автора книг «Нарис православного догматичного Богослов'я» у двох томах, які були схвалені навчальним комітетом при Священному Синоді в якості навчального посібника для духовних семінарій та надруковані в 1911 році, під терміном «богослов'я» розуміється ціла сукупність наук, що мають своїм предметом Бога, як Він відкрив Себе в християнській релігії, і божественне домобудівництво у величезному сенсі, інакше – все те, що має пряме й безпосереднє відношення або до Бога, або до людей в їх відношенні до Бога (*Протоіерей Малиновский*, 2014, с. 3).

У християнському сприйнятті, згідно з визначенням, наведеним сучасними богословами архімандритом Аліпієм (Кастальським-Бороздіним) та архімандритом Ісайєю (Беловим), термін «богослов'я» може бути осмислений двояким чином. По-перше, як слово Бога про Самого Себе. По-друге, у загальноприйнятому значенні під богослов'ям розуміють учення про Бога Церкви або якогось богослова. Таким чином, богослов'я є осмислення Божественного Одкровення – свідоцтво про осягнуте в Одкровенні. У древній Церкві царинною богослов'я вважалося питання про Святу Трійцю (Лосский, 2009, с. 7). Але автори наголошують, що «Богослов'я не може бути зведене до однієї теорії. Воно використовує теоретичне міркування, але не обмежується ним, бо справжня мета богослов'я полягає не в набутті суми знань про Бога, а в тому, щоб привести нас до живого з Ним спілкування, привести нас до тієї повноти ведення, де всяка думка і слово стають зайві» (Архимандрит Алипий (Кастальский-Бороздин) та архимандрит Исайя (Белов), 2010, с. 13).

Митрополит Навпактський і Свято-Власієвський Ієрофей (Влахос) у доповіді «Богослов'я як наука і як дар» визначив, що, згідно з церковною термінологією, богословом є той, хто говорить про Бога, але для того, щоб хтось міг авторитетно говорити про Бога і мати правдиве знання про Бога, він повинен попередньо мати особистий досвід про Бога. Таким чином, в абсолютному значенні слова богословом є той, хто досяг споглядання Бога, споглядання нетварного Світла, а в певному сенсі богословом є й той, хто говорить про пізнання, яке мають обожені. Це відбувається і з наукою. Ученими є ті, хто досліджують різні природні явища і пропонують нове знання, а також ті, які передають знання дослідників. Далі митрополит виокремлює два види богослов'я: наукове богослов'я і харизматичне, або емпіричне богослов'я. Наукове або академічне богослов'я займається: 1. Вивченням текстів (у яких письмово зберігається богослов'я Церкви);

2. Церковною історією; 3. Церковним мистецтвом; 4. Релігіями і християнським сповіданням; 5. Вивченням сучасного життя. Церковне розуміння богослов'я переважно полягає в тому, що йдеться про дар і досвід, який подається Богом тому, хто має відповідні передумови для досягнення одкровення, під час якого він залучається до нетварного Світла, слави нетварної енергії Божої, а також має розум, здатний вмістити, виразити й зафіксувати цей духовний досвід. Висновком із усього вищесказаного є те, що богослов'я функціонує і як наука, і як дар-досвід (Доклад митрополита митрополита Навпактского и Святотласиевского Иерофея (Влахоса)).

Суттєвий інтерес для нашого дослідження становить точка зору доктора богослов'я прот. Олега Давиденкова, який вважає, що на сьогодні «термін «богослов'я» використовується в трьох значеннях. Згідно з першим, богослов'я розуміється як слово Бога про Самого Себе і про створений Ним світ, тобто як Божественне Одкровення. Згідно з другим, поширенішим значенням, – як вчення Церкви або конкретного богослова про Бога (таке вчення є свідченням про осмислення Божественного Одкровення соборним розумом Церкви або окремим автором). Відповідно до третього значення, цим терміном визначають дискурсивну практику засвоєння й систематизації релігійних істин, досвіду віри і богоспількування, тобто богослов'я як науку. За поясненням, наведеним автором, у сучасній науці поняття «богослов'я» розглядається у двох контекстах: 1) як збірне найменування для низки дисциплін, серед яких можна виділити догматичне, основне, порівняльне, літургійне, біблійне, моральне, пастирське богослов'я; 2) у вузькому сенсі – як наука, що розкриває зміст основних християнських віроповчальних істин (догматів), що приймаються всією повнотою Православної Церкви, тобто як догматичне богослов'я (Давыденков, 2013, с. 6).

Таким чином, аналіз першоджерел, історико-філософської літератури, досліджень богословів та вчених інших областей знань дозволяють стверджувати, що трактування терміну «богослов'я» з богословської точки зору істотно відрізняється від роз'яснення сутності цього поняття іншими ученими. Не дивлячись на те, що на сьогоднішній день у науці, у тому числі й богословській, не існує єдиного загального універсального визначення терміну «теологія», але все-таки очевидна істотна відмінність, яка полягає в тому, що, з богословської точки зору, поняття «теологія», окрім вищевикладених тлумачень, означає досвід особистої віри й безпосереднього спілкування людини з Богом – Богоспількування, якого людина може досягнути лише ставши на шлях покаяння і освячення через участь у церковних таїнствах.

Висновки. Отже, підсумовуючи вищевикладене, богослов'я розуміється нами, по-перше, як Слово Бога про Самого Себе і про світ, Ним створений, як Божественне Одкровення, у якому розкрито сенс життя людини; по-друге, як систематичний виклад вчення Церкви або

конкретного богослова про Бога; по-третє, як особистий досвід поєднання з Богом, тобто Богоспількування; по-четверте, як наука, що розкриває зміст християнських віроповчальних істин, Божественного домобудівництва і складається з низки дисциплін.

Доходимо висновку, що глибоке теоретичне осмислення значення терміну «богослов'я» дозволяє педагогічному складу ЗВО більш ефективно здійснювати навчальну, методичну, дослідницьку та виховну роботу з метою підготовки висококваліфікованих бакалаврів із теології.

Перспективи подальших наукових розвідок полягають у дослідженні особливостей процесу формування готовності майбутніх бакалаврів із теології до професійної діяльності.

ЛІТЕРАТУРА

1. Великий тлумачний словник сучасної української мови (з дод. і допов.) (2005). Уклад, і голов. ред. В. Т. Бусел. Київ; Ірпін: ВТФ «Перун» (Busel, V. T. (2005). *Grand encyclopaedic dictionary of modern Ukrainian language (with supplements and additions)*. Kyiv; Irpin: VTF "Perun").

2. Грінченко, Б. Д. (1996–1997). *Словник української мови*. Т. I–IV. / упоряд. з дод. власн. матеріалу Б. Д. Грінченко. Київ: Наукова думка (Hrinchenko, B. D. (1996–1997). *Dictionary of the Ukrainian language*. Compiled with author's own materials added). Kyiv: Scientific thought).

3. Архимандрит Алипий (Кастальский-Бороздин), архимандрит Исайя (Белов). *Догматическое богословие*. (2010). Сергиев Пасад: Свято-Троицкая Сергиева Лавра (Archimandrite Alipii (Kastalskii-Borozdin), Archimandrite Isaiah (Belov) (2010). *Dogmatic theology*. Sergiev Pasad: Holy Trinity Sergius Lavra).

4. Давыденков Олег, Протоиерей (2013). *Догматическое богословие*. Москва: ПСТГУ (Oleg Davydenkov, Archpriest (2013). *Dogmatic Theology*. Moscow).

5. Доклад митрополита митрополита Навпактского и Святотласиевского Иерофея (Влахоса). *Богословие как наука и как дар*. Режим доступа: <http://www.bogoslov.ru/text/470008.html> (Report of Metropolitan Navpackskii and Svatotlavsievskii Hierophyle (Vlakhos). *Theology as a science and as a gift*. Retrieved from: <http://www.bogoslov.ru/text/470008.html>).

6. Каллист (Уэр), Епископ Диоклийский. *Богословское образование в Писании и у Святых отцов*. Режим доступа: <http://arhiv2.orthodoxy.org.ua/page-753.html> (Bishop Kallistos (Wear). *Theological education in Scripture and Holy Fathers*. Retrieved from: <http://arhiv2.orthodoxy.org.ua/page-753.html>).

7. Лега, В. П. *История античной философии*. Режим доступа: https://www.gumer.info/bogoslov_Buks/Philos/Lega/_IstAnt_07.php (Leha V. P. *The history of ancient philosophy*. Retrieved from: https://www.gumer.info/bogoslov_Buks/Philos/Lega/_IstAnt_07.php).

8. Лосский, В. Н. (2009). *Очерк мистического богословия Восточной Церкви. Догматическое богословие*. Москва (Losskii, V. N. (2009). *Essay on mystical theology of the Eastern Church. Dogmatic theology*. Moscow).

9. Протоиерей Малиновский, Н. (2014). *Очерк православного догматического богословия*. Москва: Общество Любителей Православной Литературы. Изд-во имени святителя Льва, папы Римского (Malinovskii, N., Archpriest (2014). *Essay of Orthodox dogmatic theology*. Moscow: Society of Fans of Orthodox Literature. Publishing house of St. Leo, the Pope of Rome).

10. *Полный православный богословский энциклопедический словарь*. Режим доступа: <https://azbyka.ru/otechnik/Spravochniki/polnyj-pravoslavnyj-bogoslovskij-entsiklopedicheskij-slovar-tom-1/> (*Full Orthodox Theological Encyclopedic Dictionary*. Retrieved from: <https://azbyka.ru/otechnik/Spravochniki/polnyj-pravoslavnyj-bogoslovskij-entsiklopedicheskij-slovar-tom-1/>).

11. *Православная Энциклопедия*. Режим доступа: <http://www.pravenc.ru/text/149557.html> (*Orthodox Encyclopedia*. Retrieved from: <http://www.pravenc.ru/text/149557.html>).

12. Поснов, М. Э. (2007). *История Христианской Церкви (до разделения Церквей – 1054 г.)*. Киев: Общество Любителей Православной Литературы. Изд-во имени святителя Льва, папы Римского (Posnov, M. E. (2007). *The history of the Christian Church (before the division of the Churches – 1054)* Kyiv: Society of Fans of Orthodox Literature. Publishing house of Saint Leo, the Pope of Rome).

13. *Словарь иностранных слов* (1986). Москва. (*Dictionary of foreign words* (1986). Moscow).

14. *Філософський енциклопедичний словник* (2002) / за ред. В. І. Шинкарук. Київ: Абрис (Shynkaruk, V. I. (2002). *Philosophical Encyclopedic Dictionary*. Kyiv: Abris).

РЕЗЮМЕ

Дерстуганова Наталья. Педагогические аспекты концептуализации понятия «Богословия».

В статье на основании развернутого теоретического анализа богословской, исторической и философской литературы исследовано происхождение термина «теология», проанализирована в историческом контексте трансформация содержания понятий «богословие» и «богослов», приведены и обобщены различные подходы теологов и ученых других областей знаний относительно толкования сущности термина, который исследуем; на основании проведенного анализа трактования дефиниции «теология» в разных понятийных системах, охарактеризовано существенное отличие богословской точки зрения от точек зрения других ученых. Подытоживая вышеизложенное, автором приведена формулировка понятия «богословие».

Ключевые слова: Бог, богослов, богословие, Богообщение, Божественное Откровение, учение, догматы, наука, теология.

SUMMARY

Derstuganova Nataliya. Conceptualization of the notion “theology”: pedagogical aspects.

Modern pedagogy strives to meet the highest demands and challenges of the modern society. The Orthodox branch of pedagogical thought, with a focus on the potential of modern pedagogy to accumulate rich experience of Christian spiritual life, requires theoretical understanding and scientific substantiation.

In our research, we analyse the meaning of the notion “theology” through theological, historical and philosophical perspectives.

In Scripture the term “theology” does not occur, although this word has an ancient Greek origin. For a long time, the meaning of the concept “theology” was the opposite of Christian doctrine, that is why Christians avoided using the word until the beginning of the second century.

Analysing encyclopaedic interpretations of the term under consideration, we have come to the conclusion that the term “theology” is used in three meanings: firstly, theology

means divine revelation; secondly, it is the systematic presentation and interpretation of the doctrine of God and the dogmas of religion; thirdly, theology is a science.

It should be noted that interpretation of the term “theology” from a theological point of view is significantly different from the understanding of the essence of this concept by other scholars. Despite the fact that today in science, including theological studies, there is no single universal definition of the term “theology”, it is nevertheless obvious that the essential difference is that from a theological point of view, the concept of “theology”, in addition to the above-mentioned interpretations, means the experience of personal faith and direct communication of man with God – communion with God, which can be achieved only by following the path of repentance and consecration through participation in the sacraments of the Church.

Summarizing the foregoing, theology is understood by us, firstly, as the Word of God about Himself and the world created by Him as Divine Revelation, in which the meaning of human life is revealed; secondly it is understood as systematic presentation of the teaching of the Church or a particular theologian about God; thirdly, as a personal experience of integration with God, that is, divine communion; fourthly, as a science that reveals the content of the Christian faithful truths, divine home-building, consisting of a number of disciplines.

Key words: *God, theologian, theology, communion with God, divine revelation, doctrine, dogma, science, theology.*

УДК 378:155.9:577

Тетяна Ємельянова

Харківський національний
автомобільно-дорожній університет

ORCID ID 0000-0001-7451-8193

DOI 10.24139/2312-5993/2018.08/042-051

ПРО ФОРМУВАННЯ КОГНІТИВНИХ ЗДІБНОСТЕЙ СПРИЙНЯТТЯ Й УСВІДОМЛЕННЯ ЯК БАЗОВИХ СКЛАДОВИХ ПРОЦЕСУ РОЗУМІННЯ В НАВЧАЛЬНОМУ ПРОЦЕСІ

У статті досліджується механізм сприйняття й усвідомлення в межах сучасного розуміння динаміки розвитку когнітивних здібностей та отримання когнітивного досвіду. Доведено, що в пізнавальному процесі в момент усвідомлення «досвіду», підключається процес осмислення як процес порівняння з попереднім «досвідом». Цій процес запускає механізм свідомого сприйняття інформаційного сигналу. Механізм свідомого сприйняття інформації подається інформаційним відгуком когнітивної системи на вхідний сигнал і є наступним кроком у процесі розуміння.

Проблема отримання когнітивного усвідомлення «досвіду» досліджена в межах сучасного розуміння механізмів формування когнітивного простору та визначення факторів, які впливають на процеси його активізації. Вивчено механізм впливу на формування пізнавального досвіду ефекту «пластичності» когнітивного простору пам'яті. Установлено, що ефект «пластичності», трансформації закодованих моделей ментальних образів, може істотним чином вплинути на процес розуміння, що позначиться на когнітивних здібностях особистості. У статті зроблена спроба пояснити виникнення (відсутність) позитивних або негативних емоцій як функцій опосередкованого ставлення особистості до потоку інформації.